

# המכה האווירית המקדימה בפרוץ מלחמת יום הכיפורים

כאשר נדע בשחר ה־6 באוקטובר  
1973 כי עוד באותו יום תותקי  
ישראל עלידי צבאות מצרים  
וסוריה, דרש הרמטכ"ל להנחית  
מכה אווירית מקדימה. מטוסי

חיל האוויר חומשו בתצורת תקיפה והמתין כמעט עד הרגע האחרון להכרעת הדרג  
המדיני. זה הכריע בסופו של דבר נגד המכה המקדימה. בשל הכרעה זו ובשל  
העובדה שצבאות מצרים וסוריה החלו את מתקפתם מוקדם מהצפוי נכנס חיל האוויר  
למלחמה כשהוא אינו מוכן במלואו לא למשימות הגנה ולא למשימות התקפה

ובמהלכם הוצגו התוכניות המבצעיות  
לרמטכ"ל, רב-אלוף דוד אלעזר. סוגיות  
אלה, ובכללן מטרות המלחמה, נדונו גם  
בדיונים עם שר הביטחון, משה דיין, ואף  
הוצגו לראש-הממשלה, גולדה מאיר.  
אחת הסוגיות שנדונו בסדרת דיונים זו  
הייתה מלחמת המנע והמכה המקדימה.  
על המתדיינים היה מוסכם שבשל אילוצים  
מדיניים לא יוכל צה"ל לפתוח במלחמת  
מנע, אך ייתכנו צירופי נסיבות, שיאפשרו  
להנחית מכה אווירית מקדימה. כלומר,  
צה"ל לא ייזום מלחמה, אבל במקרה  
שייודע על כך שהאויב עומד לתקוף במועד  
מסוים, רצוי ואף אפשר יהיה להנחית  
מכה אווירית מקדימה שתשבש את  
מתקפתו.<sup>1</sup>  
כשנדון העניין לאשונה, העיר סגן הרמטכ"ל,

התפיסה שהתגבשה טרם המלחמה  
ביחס למכה האווירית המקדימה  
תפיסת המלחמה והתוכניות המבצעיות  
שהיו תקפות עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים  
נדונו בפעם האחרונה לפני המלחמה באביב  
1973 בסדרת דיונים שנערכו במסגרת  
מצב "כחול לבן", שהוכרו בצה"ל עם  
קבלת ידיעות על האפשרות שבכוונת  
מצרים וסוריה לפתוח במלחמה נגד ישראל.  
הסוגיות השונות נדונו בדיונים בתוך צה"ל,  
היה מוסכם שבשל אילוצים מדיניים  
לא יוכל צה"ל לפתוח במלחמת מנע,  
אך ייתכנו צירופי נסיבות, שיאפשרו  
להנחית מכה אווירית מקדימה

## סא"ל (מיל') ד"ר שמעון גולן

בבוקרו של יום הכיפורים תשליד, כאשר  
נדע שמצרים וסוריה עומדות לתקוף את  
ישראל לקראת ערבו של אותו יום, שקלה  
ההנהגה המדינית-צבאית של ישראל  
להנחית מכה אווירית מקדימה  
והחליטה בסופו של דבר שלא להנחיתה.  
במאמר זה נעשה ניסיון לעמוד על  
הדינמיקה של קבלת ההחלטה באותו  
בוקר ועל השיקולים שעמדו ברקע  
ההחלטה – אלה שהנחו את הממלצים  
להנחית מכה מקדימה או להימנע  
מכך ואלה שהנחו את ראש-הממשלה,  
שהכריעה לבסוף להימנע מכך. כמו  
כן נבחנות משמעויותיה של אותה  
החלטה.

ראש התחום לחקר  
הרמה האסטרטגית  
במחלקה להיסטוריה  
בצה"ל



אלוף ישראל טל, כי "לא נוכל להיות הראשונים שיורים במידה שאני חושב מה האמריקאים יגידו וכו'. נדמה לי שיצחק [רבין, שהיה שגריר ישראל בארצות-הברית עד מארס 1973] אמר שהם ממש הזהירו מפני זה"<sup>2</sup> על כך השיב שר הביטחון, משה דיין, כי ייתכנו מצבים שבהם תהיה ארצות-הברית דווקא מעוניינת בכך, והוסיף שאין כוונתו לכך שצה"ל יתכנן לפתוח את המלחמה בהנחת מכה אווירית מקדימה כמו במלחמת ששת הימים, אלא לכך שצה"ל אומנם לא יפתח במלחמת מנע, אך עם זאת אין להוציא מכלל אפשרות היווצרות מצב שיאפשר להנחית מכה מקדימה.<sup>3</sup>

הוטעם כי האפשרות שיינתן לצה"ל להנחית מכה אווירית מקדימה אינה ודאית. ההערכה הייתה כי אותם אילוצים מדיניים, המונעים יציאה למלחמת מנע, עלולים למנוע גם הנחתתה של מכה מקדימה. עם זאת העריכו, כי בעוד שלא יינתן לישראל להתחיל במלחמת מנע בשום מקרה, הרי ייתכנו מקרים שיאפשרו להנחית מכה אווירית מקדימה. התנאי העיקרי לכך היה שיווצר רושם שאותה התקפת מנע מונחתתת בתגובה למעשה כלשהו של האויב, שניתן להגדירו כעילה סבירה.<sup>4</sup>

כך, למשל, אמר הרמטכ"ל: "אנחנו צריכים להדביק איזה משהו ברגע האחרון... זה לא בלתי אפשרי, משום שאני סומך על הערבים שיעשו ולו שגיאה קטנה, ואנחנו לא צריכים יותר משגיאה אחת. השגיאה הקטנה האחת היא שבאותו בוקר נעשה צילום, והם יירו טילים, ואנחנו נחזיר ארטילריה ונוכל להגיד: 'נפתחה אש'. השגיאה השנייה – שלא יהיה להם מספיק אומץ לב ללכת למלחמה בלי לעשות קצת Build Up מוקדם. כלומר, יהיה איזה נאום חוצב להבות יומיים קודם, ותהיה הכרזה באיזה מקום, שיאנחנו יוצאים למלחמה. צרף את זה לעוד שגיאה – שהם פה יירו, שם יירו. זה יכול לתת לנו [עילה] – ככה שיש תקווה. אפשרות שלישית – שגם אנחנו נחבר איזה סיפור באותו בוקר. יש תקווה, אבל זה לא ביטחון כמו ב'67"<sup>5</sup>.

שבהם יהיה לישראל עניין להנחית מכה מקדימה: "תיקח את רמת-הגולן עם היישובים, כשאתה רואה שמרכזים שם כך וכך ארטילריה בלי סוף". ההנחה הייתה שבמקרה כזה תסכים הממשלה להנחית מכה מקדימה, "וניקסון [נשיא ארצות-הברית] לא יאבד עצמו לדעת" בשל הנחתתה. במקרה כזה "אם צריך פוזבוקציה שהם פתחו בירייה הראשונה – נשיג לך גם את זאת"<sup>6</sup> דוגמא אחרת: "אם יתברר שעומדים מחר להפציץ את תל-אביב – אין צורך לחכות עד שיעשו זאת"<sup>7</sup>. על דוגמא זו חזר בסכמו את דיון המטכ"ל, שבו הורה להביא בחשבון את האפשרות שתיפתח מלחמה במחצית השנייה של הקיץ. הוא צפה שמצרים וסוריה יפתחו במלחמה, אך ציין את האפשרות שצה"ל ינחית מכה אווירית מקדימה. על התגובה הצפויה של העולם לכך שישראל היא שפתחה במלחמה אמר: "איך להסביר לעולם שלא אנחנו התחלנו את המלחמה באותו זמן? – נטפל בזה"<sup>8</sup>.

**הידיעה: היוזם הפרוץ מלחמה**  
המבחן לסוגיה זו – כמו ליתר הסוגיות שנדונו באותה תקופה – הגיע ביום הכיפורים תשל"ד, 6 באוקטובר 1973. בשחר אותו יום טילפן ראש המוסד, צבי זמיר, לראש לשכתו ודיווח לו את שנודע לו מפגישה שקיים עם מודיע בבירה אירופית. הר"ש התקשר מייד למזכיריהם הצבאיים של ראש-הממשלה ושל שר הביטחון, לר"ש הרמטכ"ל ולראש אמ"ן ומסר להם את הידיעה, שלפיה עומדת מצרים לצאת למלחמה נגד ישראל באותו יום לקראת ערב, בהתאם לתוכנית המוכרת לצה"ל. בין היתר נמסרה הערכת המודיע כי יש סיכוי של 99.9% שצבא מצרים ייצא למלחמה, וכי המצרים חוששים, כי אם תיוודע כוונתם לפני פתיחת המערכה, עלול הדבר להביא להתערבות חיצונית, שעלולה להרתיע את הסורים מלצאת למלחמה.<sup>9</sup> בהמשך הבוקר הגיע פירוט נוסף

– הפעם בכתב – של הידיעה, ובו צויין פעם נוספת כי להערכת המקור יש סיכוי של 99% שההתקפה תחל באותו יום. האחוז הנותר הוענק למקרה שנשיא מצרים יתחרט ברגע האחרון. המקור העריך שסאדאת יוכל לחזור בו גם כשאצבעו כבר על ההדק. עוד העריך המקור כי ניתן אולי לסכל את פרוץ המלחמה על-ידי פרסום ידיעות ברדיו ובעיתונות, שיוכיחו למצרים שישראל יודעת על כוונתם, מכירה את תוכנית המתקפה ומוכנה לה.<sup>10</sup>

**שיעור: המלחמה הישראלית-מצרית**  
הידיעה בעל פה על כוונתה של מצרים לפתוח במלחמה עוד באותו יום הגיעה לרמטכ"ל סמוך ל-04:30, והפעולה הראשונה שהוא נקט הייתה להתקשר טלפונית למפקד חיל האוויר, אלוף בני פלד, בשעה 04:40. הרמטכ"ל מסר לאלוף פלד את הידיעה והודיע לו כי הוא רוצה לפתוח את המלחמה במכה אווירית מקדימה.<sup>11</sup> בהמשך השיחה דנו הרמטכ"ל ומפקד חיל האוויר על שיטת ההתקפה האפשרית. באחד הכנסים שנערכו לאחר המלחמה



רא"ל דוד אלעזר: חיל האוויר תמיד נחשב אצלנו כמרכיב בעל חשיבות ראשונה בבלימה. כלומר, שהוא יצטרך לתת תרומה בשלב הבלימה



שר הביטחון משה דיין והרמטכ"ל דוד אלעזר. הרמטכ"ל הציג בפני שר הביטחון את שתי הבעיות העיקריות התובעות את הכרעת הדרג המדיני: המכה האווירית המקדימה והגיוס

אותו בידעיות, והם דנו בשאלות המכה המקדימה, היקף הגיוס, שיטת הגיוס וההכנות שיש לבצע בתחום ההגנה האזרחית בחזית ובעורף. סגן הרמטכ"ל הציג את הדילמה אם לנסות למנוע את המלחמה או לפעול מתוך הנחה שלא ניתן למונעה ולנקוט את כל הצעדים הדרושים לקראתה. הרמטכ"ל קבע שיש לפעול כאילו המלחמה ודאית, ומכאן נובע שיש לנקוט את הצעדים המיטביים לקראתה. לגבי המכה המקדימה ציין הרמטכ"ל, שאם תינתן הפקודה, ניתן יהיה להנחיתה בסביבות 14:00-15:00.

אפשר – קבע הרמטכ"ל – להורות לחיל האוויר להיערך באופן שיהיה מוכן גם לתקיפה אווירית מקדימה וגם לתגובה על יוזמה של מצרים ושל סוריה. אם ייוותרו רק שעות אור מועטות, אמר, יתקוף חיל האוויר שדות תעופה; אם ייוותר זמן רב יותר – יופנו המטוסים גם לתקיפתו של מערך הטילים בסוריה ולסיוע בבלימת המתקפה הקרקעית הסורית.<sup>15</sup>

בשעה 05:30 התכנסו בחדר הרמטכ"ל ראשי האגפים והזרועות, וגם בפניהם חזר רב-אלוף אלעזר על העניינים הטעונים הכרעה: היקף הגיוס, שיטת הגיוס והשאלה אם להנחית מכה אווירית מקדימה והיכן להנחיתה – בסוריה או במצרים. הוא עידכן את הנוכחים שהורה לחיל האוויר להיות מוכן לתקוף בסוריה את הטילים, את שדות התעופה ואת "הקוי" ואמר כי טווח הזמן לביצוע התקיפות הוא בין 12:00 ל-15:00.<sup>16</sup>

**הדין צלשפת שר הביטחון**  
בשעה 05:50 התכנסו בלשכת שר הביטחון השר עצמו, משה דיין, עוזרו, רב-אלוף (מיל') צבי צור, המנהל הכללי של משרד הביטחון, יצחק עירוני, הרמטכ"ל, רב-אלוף דוד אלעזר, אלוף שלמה גזית ומזכירים.<sup>17</sup> השר הציג בפני הפורום את ניתוחו באשר לפתיחת המלחמה: הבעיה העיקרית היא, אמר, אם – על סמך הנתונים הקיימים – אפשר לתקוף לפני שהערבים פותחים באש. דעתו הייתה, כי אם יהיה מידע ודאי שמצרים פותחת במלחמה, על צה"ל לתקוף בסוריה אף אם זו לא תצא למלחמה ברזומנית עם מצרים: "אם יש לנו סימן

הרמטכ"ל ומפקד חיל האוויר הגיעו בסופו של דבר למסקנה – שאותה סיכם הרמטכ"ל – להנחית מכה יזומה על חיל האוויר הסורי על-ידי תקיפת שדות התעופה ומערך הטילים ברמת-הגולן. התוכנית לתקיפת הטילים אמורה הייתה להיות משולבת באש ארטילרית, בלוחמה אלקטרונית ובאמצעים נוספים. ההערכה הייתה כי היא תימשך כשלוש שעות, ובסיומה יוכל חיל האוויר לפעול באופן חופשי נגד כוחות הקרקע הסוריים. רב-אלוף אלעזר קבע את סדרי הקדימות: תחילה יותקף מערך הטילים ולאחר מכן – שדות התעופה בסוריה.<sup>13</sup> לשאלת הרמטכ"ל, מתי יהיה חיל האוויר מוכן לביצוע תוכנית זו, ענה אלוף פלד, שאם תינתן לו פקודה מייד, תוכל התקיפה להתבצע בסביבות 11:00-12:00. הרמטכ"ל הורה לו: "יש לך פקודה – תכין".<sup>14</sup>

**פגישת הרמטכ"ל עם סגנו ועם ראשי האגפים והזרועות**  
בשעה 05:10 הגיע הרמטכ"ל ללשכתו. כעבור עשר דקות הגיע לשם גם סגנו, אלוף ישראל טל. רב-אלוף אלעזר עידכן

הסביר רב-אלוף אלעזר: "השיחה בינינו היא על רקע התפיסה שהתגבשה אצלנו, וזה אולי מבהיר קצת את השאלה: חיל האוויר – איזה מרכיב הוא בבלימה? חיל האוויר תמיד נחשב אצלנו כמרכיב בעל חשיבות ראשונה בבלימה. כלומר, שהוא יצטרך לתת תרומה בשלב הבלימה; ואנחנו את התרומה של חיל האוויר במשך השנה האחרונה, בעיקר בכוננויות של אפריל-מאי, תמיד ביססנו על ההנחה שחיל האוויר צריך לקבל זמן, צריך לקבל יוזמה, כדי לתקוף מערכי טילים במצרים ובסוריה, על-ידי זה לזכות בחופש פעולה, ואז הוא יכול לתרום תרומה גדולה. היות וזו קונספציה שאני חי איתה, אני מחפש איך להתחיל לפי המודל שאנחנו רוצים אותו. כלומר שחיל האוויר יכול לעלות על מערכי טילים, על חילות האוויר, ואז להשתחרר לסיוע טוב".<sup>12</sup>

בין השאר נדונה האפשרות לזיום התקפה על חילות האוויר של מצרים ושל סוריה, אך הועלה החשש כי במקרה כזה לא ניתן יהיה לתקוף בעוד מועד גם את המערכים של טילי הקרקע-אוויר כדי למנוע מהם להפריע למתן סיוע אווירי לכוחות הקרקע.

ראשון במצרים, יש לנו זכות פוליטית לעלות על סוריה... על הסורים אפשר לעלות כשהמצרים פתחו, גם אם הם [הסורים] שותקים". זאת משום ש"הפעם חזית [מספר] 1 [היא החזית] הסורית – בגלל היישובים ובגלל שאפשר יהיה להוציאם מהמלחמה"<sup>18</sup>.

שר הביטחון ציין אפשרות נוספת לפעולה, שאותה הציע עוזרו, רב-אלוף (מיל') צבי צור: לנסות לסכל את ניסיון הערבים לפתוח במלחמה על-ידי מתן פומבי לכך שישראל יודעת על כוונתם לתקוף. על כך כתב דיין בספרו: "עניין האזהרה היו לו שני היבטים: האחד – בעקבות מה שנאמר לנו בנדון זה על אפשרות שאזהרה עשויה למנוע התקפה; והשני – הבטחת תמיכתה של ארה"ב, ומכל מקום מניעת מצב בו ארה"ב עלולה לחשוך, או לטעון, שהיא אפשר למנוע את המלחמה, אלא שאנחנו – גם אם לא יזמנו אותה – מכל מקום לא עשינו הכול למניעתה"<sup>19</sup>.

הרמטכ"ל הציג בפני שר הביטחון את שתי הבעיות העיקריות התובעות את הכרעת הדרג המדיני: המכה האווירית המקדימה והגיוס. הוא ציין שיש שתי אפשרויות להנחתת מכה אווירית מקדימה: האחת – תקיפת בסיסי חיל האוויר במצרים ובסוריה; האחרת – תקיפה בסוריה בלבד של בסיסי חיל האוויר, של מערך הטילים ושל כוחות הקרקע בקו.

בתשובה לשאלת הרמטכ"ל מה אומרים האמריקנים, השיב שר הביטחון שהם נמצאים בערפל מוחלט והגיעו למסקנה שמצרים וסוריה אינן הולכות לתקוף. מסיבה זאת, קבע השר, מכה מקדימה אינה באה בחשבון ותיכתן – כפי שהוא הנחה כבר באביב – רק אם יהיה מידע דאי שהערבים עומדים לתקוף את תל-אביב. אפשרות אחרת שבאה בחשבון, אמר השר, היא תקיפה אווירית מקדימה בסוריה – גם אם רק המצרים יפתחו במלחמה. הרמטכ"ל העריך שרק אם יבצעו הערבים שגיאות גסות, ייודעו לאמריקנים ממקורותיהם שאכן ככוונתם לתקוף. הוא הציע לדווח לאמריקנים את הידוע לישראל, בתקווה שישתכנעו שהמידע אכן נכון, ואמר כי אם תיווצר סיטואציה שצה"ל

יוכל להנחית מכה אווירית מקדימה, הרי שהוא מעדיף להנחיתה על סוריה בלבד. כדי שחיל האוויר יוכל לעשות זאת, הדגיש הרמטכ"ל, צריך היה חיל האוויר לקבל פקודה בשעה 06:00, והוא אכן קיבלה ויהיה מוכן בין 14:00 ל-16:00 להנחית מכה מקדימה על סוריה או לכל פעולה אחרת.

שר הביטחון היה איתן בדעתו שמכה מקדימה אינה באה בחשבון במצב הקיים. הוא העריך שהאמריקנים לא יתנו לישראל "אור ירוק" לתקוף ראשונה – גם אם יהיו בטוחים לחלוטין שהערבים עומדים לתקוף – ויציעו שישראל תיתן להם לתקוף ראשונים.<sup>20</sup> גם ראש-הממשלה – הוא צפה – לא תאשר הנחתת מכה מקדימה, אלא אם תהיינה הפתעות, כגון "אם ייודע לנו

### שר הביטחון היה איתן בדעתו שמכה מקדימה אינה באה בחשבון במצב הקיים. הוא העריך שהאמריקנים לא יתנו לישראל "אור ירוק" לתקוף ראשונה – גם אם יהיו בטוחים לחלוטין שהערבים עומדים לתקוף – ויציעו שישראל תיתן להם לתקוף ראשונים

דבר מסמר שיער, או שתהיה להם פליטה מוקדמת של טילי "סקאד" או משהו דומה". הוא סיכם את התנאים שבהם ייתן להנחית מכה אווירית מקדימה: "לסוריה – רק אחרי שהמצרים יתחילו, גם באם סוריה לא; לתת באם תיפתח אש מכינה או דיעות מסמרות". על כך השיב הרמטכ"ל: "זה מה שאנחנו מכינים".

מזג האוויר אינו מאפשר לתקוף את הטילים ברמת הגולן ב-06:45 נודע נתון מטאורולוגי, שהשפיע על אפשרויותיו של חיל האוויר לתקוף בחזית הסורית וגרם לשינוי היעדים האפשריים להנחתת המכה המקדימה. באותה שעה הודיעו למפקד חיל האוויר

שהאיזור שבו פרוסים טילי הקרקע-אוויר ברמת-הגולן יהיה מכוסה בכמות גדולה של עננים נמוכים – דבר שימנע את האפשרות לתקוף אותם. נוכח מידע זה ומתוך רצון שלא להפסיד זמן הציע אלוף פלד לרמטכ"ל לשנות את המשימה וליעד את המטוסים לתקיפת שדות תעופה בעומק סוריה. לאחר שמפקד חיל האוויר הודיע שיהיה מוכן להתחיל בתקיפה המקדימה במתכונת זו בין 11:00 ל-12:00, קבע הרמטכ"ל את עיתויה לשעה 12:00. הפקודה החדשה הורדה לחיל האוויר, ומערכי השליטה והתחזוקה שלו החלו לפעול לביצועה.<sup>21</sup>

### הדין של שנת 1957 הממשלה

חילוקי הדעות בין שר הביטחון לרמטכ"ל בשאלות המכה האווירית המקדימה והגיוס הובאו בפני ראש-הממשלה, גולדה מאיר. בשעה 08:05 נועדו השלושה בלשכתה שבמחנה המטכ"ל בתל-אביב, כשעימם השר ללא תיק ישראל גלילי, עוזר שר הביטחון, צבי צור, וראש אמ"ן, אלוף אלי זעירא. בהמשך הצטרף גם סגן ראש הממשלה, יגאל אלון, שהגיע מקיבוץ, גינוסר.<sup>22</sup>

שר הביטחון ציין בפני ראש-הממשלה שמבחינה מבצעית עדיף אומנם להנחית מכה אווירית מקדימה, אלא שהפעם אין ישראל יכולה להרשות זאת לעצמה. הוא חזר בפניה על העמדה שהביע בדיון בלשכתו, כי ניתן יהיה להנחית מכה אווירית מקדימה רק באחד משני המקרים: הנחתת מכה מקדימה בסוריה, גם אם רק מצרים תפתח במלחמה, או הגעת ידיעות "שיקפיוצו אותנו".

הרמטכ"ל טען שבמכה מקדימה יש יתרון עצום, שכן ביכולתה לחסוך אבדות רבות.<sup>23</sup> הוא ציין שחיל האוויר יוכל להתחיל לתקוף בשעה 12:00 ולחסל את כל חיל האוויר הסורי ולאחר שלוש שעות יוכל לחסל גם את מערך הטילים,<sup>24</sup> כך שאם יתחיל האויב את מתקפתו בשעה 17:00,<sup>25</sup> כבר יהיה חיל האוויר חופשי עד אז לפעול נגד כוחות הקרקע הסוריים. רב-אלוף אלעזר ציין שהוא ער לסכנה המדינית שבהנחתת מכה מקדימה והטעים שאין

## ראש הממשלה, גולדה מאיר, בחזית הדרום



עֵתָה – הִיא קוֹנֵה – מִתְגַּלֶּה הָעוֹלָם בְּכָל נִבְזוּתוֹ

הכרח להחליט מיידית בעניין, שכן נותרו ארבע שעות (עד המועד להנחתת המכה המקדימה – 12:00) להידברות עם ארצות־הברית. ייתכן – אמר הרמטכ"ל – שבמרוצת זמן זה ישתכנעו האמריקנים בוודאותה של המתקפה הערבית, ואז יינתן אולי לישראל להנחית את המכה המקדימה. אם תנאים אלה לא יתמלאו, אמר, יהיה חיל האוויר מוכן לתקוף ב־זמנית עם תחילתה של מתקפת האויב. כדי להדגיש את חשיבותה של המתקפה המקדימה ציין הרמטכ"ל שמצרים וסוריה מתכוונות להתחיל את מתקפתם בתקיפת

שדות תעופה בשטח ישראל. אם אלה ייפגעו, אמר, תשובש ותצומצם יכולת הפעולה של חיל האוויר, כך שיייתכן שלא יהיה סיפק בידו לפגוע במערך הטילים עוד באותו יום, וכתוצאה מכך יוכלו כוחות הקרקע הסוריים לחדור במספר מקומות לתוך רמת־הגולן. במהלך הדיון הועלו מספר הצעות פעולה לסיכול המלחמה – בהתבסס על הדברים שאמר המודיע לראש המוסד, כי אם יתברר לסאדאת שישראל יודעת על תוכניותיו ומוכנה לקראתן, הוא עשוי לבטל את פקודת המבצע. ההצעות היו לבצע גיוס גלוי, להדליף באמצעות סוכנויות הידיעות את מה שידוע לישראל או להעביר אזהרה למצרים באמצעות ארצות־הברית. בשעה 09:05 הורתה ראש־הממשלה למנהל משרדה, מרדכי גזית, להודיע מייד לציר בווישינגטון, מרדכי שלו (השגריר שמחה דיניץ היה בארץ בגלל אבל על מות אביו) על ההתפתחויות ולהזמין את שגריר ארצות־הברית בישראל, קנת קיטינג, למשרדה. היא החליטה לדווח לאמריקנים על יציאת הסובייטים, על הידיעות שבידי ישראל בנוגע לכוונות הערבים ועל הכוחות שהם ריכזו בגבולות.

באשר למכה המקדימה – היא סיכמה כי הלב מאוד מושך להנחיתה, אלא שהתנאים שונים מאלה שהיו עם פרוץ מלחמת ששת הימים. עתה – היא קוננה – מתגלה העולם בכל נבזותו, והסבריה של ישראל לא יתקבלו. היא אמרה כי יש להמתין ולראות אלו התפתחויות יהיו במשך היום וקבעה כי גם אם רק המצרים יתקפו, ינחית חיל האוויר מכה מקדימה בסוריה.

סִיפּוּס בֵּין שֵׁי הַבִּיטְחוֹן לְרִמְטָכ"ל נוכח הנחיה זו סיכם הרמטכ"ל עם שר הביטחון בשעה 09:25, בתום הדיון אצל ראש־הממשלה, שחיל האוויר יהיה מוכן לתקוף את שדות התעופה בסוריה מייד אחרי שינחת הפגז הראשון בחזית המצרית

ויהיה בכוונות לבצע תקיפה מקדימה במקרה שהערבים יעשו שגיאות שיאפשרו את הנחתתה.<sup>26</sup>

### הַצְּגַת הַתּוֹכְנִיּוֹתֵינוּ שֶׁל חֵיל הָאוּוִיר בְּפָנֵי הָרִמְטָכ"ל

בשעה 09:45 הציג מפקד חיל האוויר בפני הרמטכ"ל את תוכניות החיל ואת הכנותיו. הוא ציין כי לפני שעת ה"ש" של האויב יועלו לאוויר כ־70 מטוסים בצורה גלויה במגמה לקבל את פני האויב ולסכל כל תקיפה אווירית שלו, וכי מטוסים אחרים יישארו כדי לתת סיוע לכוחות הקרקע. השעה המאוחרת ביותר לתקיפה – קבע מפקד חיל האוויר – היא 16:00, ולכן צריכה הפקודה להינתן לכל המאוחר בשעה 15:00. אם לא תינתן פקודה כזאת, הוא הדגיש, יהיה צורך לשנות את תצורת החימוש של המטוסים לקראת הלילה. עוד אמר, כי אם יוחלט שלא להנחית מכה אווירית מקדימה, יהיה על חיל האוויר להיות בשעה 15:00 בהיערכות הגנתית, ולכן צריך להודיע לו עד השעה 13:00 אם יש אישור למכה אווירית מקדימה.<sup>27</sup>

### הַפְּגִישָׁה בֵּין רֹאשׁ הַמִּמְשָׁלָה לְצִיָּן שֶׁגְרִיר אֲרָצוֹת־הַבְּרִית בְּיִשְׂרָאֵל

בסביבות השעה 10:00 הגיע שגריר ארצות־הברית בישראל ללשכתה של ראש־הממשלה. גולדה מאיר מסרה לו כי בידי ישראל מידע על ריכוזי כוחות מצריים וסוריים בגבול ועל פנימי משפחות סובייטיות ממצרים. היא הביעה את צערה על פער ההערכות בין ישראל לארצות־הברית ביחס לכוונותיהן של מצרים ושל סוריה והדגישה כי אף שגם ישראל סברה בתחילה כי מצרים עורכת רק תמרונים, הרי כעת ברור לה מתוך ידיעות שהגיעו אליה, כי בכוונת מצרים וסוריה לצאת למלחמה החל משעות אחרי הצהריים המאוחרות של אותו יום. לשאלת השגריר קיטינג, אם ישראל תנחית מכת מנע, היא השיבה שישראל לא תעשה זאת, אף שהדבר היה מקל עליה מאוד. עוד אמרה גולדה מאיר, כי אף שישראל בטוחה ביכולתה לנצח, ברצונה למנוע מלחמה, ולכן היא ביקשה

## הרמטכ"ל הניח כי "אנחנו צריכים

להתכונן שבו-זמנית שני חילות האוויר, המצרי והסורי, ינסו לתקוף, ואז באותו זמן איננו יכולים לתקוף

טילים – אנו חייבים להיות

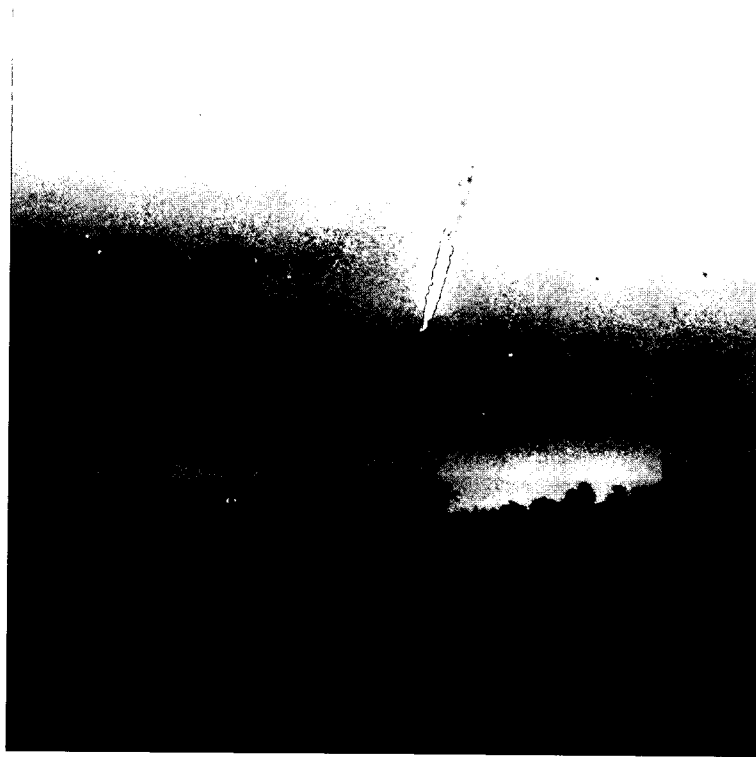
ערוכים היערכות מרבית כדי למנוע

אפשרות חדירה"

בשעה 14:30 ביקש הרמטכ"ל לבדוק שוב עניין זה, והפעם ענה לו אלוף פלד שלא ניתן לתקוף שדות תעופה בסוריה, משום שמטוסי ה"פנטום", שהם הכוח העיקרי

המיועד לכך, מרותקים למשימות הגנה. הוא ציין שניתן לתקוף מטרות אחרות בעומק וכן את מערך המכ"מים המצרי במפרץ סואץ.<sup>33</sup> בהמשך דנו הרמטכ"ל ומפקד חיל האוויר כיצד ניתן לנצל את חיל האוויר בצורה המיטבית בשעות האור שנתרו.<sup>34</sup> בשעה 14:50 נמסר לשר הביטחון שניתן לנצל מטוסי "סקיייהוק" לתקיפת מטרות שונות, כגון לדקיה ותחנות מכ"ם. השר אישר לתקוף מטרות צבאיות ומרכזי דלק בסוריה, בתנאי שהתקיפה לא תפגע בהגנת שמי המדינה. האישור סויג בשני סייגים נוספים: יש לתקוף רק מטרות צבאיות, ואין לתקוף מטרות בדמשק.<sup>35</sup>

## "פנטום" נפל באיזור שלופה



עם פרוץ המלחמה לא ניתן היה לתקוף שדות תעופה בסוריה, משום שמטוסי ה"פנטום", שהיו הכוח העיקרי שיועד לכך, היו מרותקים למשימות הגנה

שארצות-הברית תעביר לידיעת הסובייטים והמצרים שישראל לא תתקוף, אך תגיב אם תותקף. כן אמרה כי נוכח המצב מגייסת ישראל מילואים.<sup>28</sup>

שינוי תצורה ההימנעו מהיל האוויר בסביבות 12:00 נמסר למפקד חיל האוויר שאין אישור להנחית מכה אווירית מקדימה.<sup>29</sup> בעקבות זאת היה עליו להחליט, אם להמשיך להחזיק את החיל בכוננות לתקיפת שדות תעופה בסוריה – בידיעה ברורה שלא יקבל אישור לביצועה לפני שהאויב יפתח באש – או לשנות פעם נוספת את משימות החיל. בתדריך שנתן בחיל העריך אלוף פלד שהאויב יפתח את המלחמה במטס תקיפה בסביבות השעה 15:00.<sup>30</sup> הוא פנה איפוא לרמטכ"ל וקיבל את אישורו לבטל את הכוננות לתקיפת שדות התעופה בסוריה, כלומר לשנות את תצורת החימוש של המטוסים ולהיות מוכן להגנה אווירית, לתקיפה לאורך קווי החזית מייד עם הפתיחה באש ולהפעלת החיל בהתאם להתפתחויות ולקריאת הקרב. הרמטכ"ל הניח כי "אנחנו צריכים להתכונן שבו-זמנית שני חילות האוויר, המצרי והסורי, ינסו לתקוף, ואז באותו זמן איננו יכולים לתקוף טילים – אנו חייבים להיות ערוכים היערכות מרבית כדי למנוע אפשרות חדירה".<sup>31</sup> סמוך לשעה 13:30 החלו מטוסי יירוט לפטרל במשימת הגנה אווירית, כשהמטרה העיקרית היא למנוע מהאויב להשיג הישגים באוויר.

הפעלת חיל האוויר בפתחיה המלחמה בשעה 13:55 נודע לרמטכ"ל כי החלה המלחמה. היה זה מפקד חיל האוויר שהודיע לו שהתגלו המראות של מטוסי קרב במצרים ובסוריה ודיווח שהוא מזניק את מרב המטוסים להגנת שמי המדינה. הרמטכ"ל חש למוצב השליטה המרכזי של חיל האוויר ושאל אם ניתן עדיין לבצע מתקפה יזומה נגד חיל האוויר הסורי. אלוף פלד השיב שחיל האוויר אינו מאורגן לכך – אחדים ממטוסי ה"פנטום" כבר אינם מוכנים למשימה זו, אך אפשר להתחיל להתארגן לקראתה. הרמטכ"ל הורה: "קדימה!"<sup>32</sup>



חיל האוויר מפציץ גשר מצרי על תעלת סואץ

סיפור

בחודשים שקדמו למלחמה, כאשר אושרו התוכניות האופרטיביות שהיו תקפות עם פרוץ הקרבות, הונחה הנחת היסוד, שצה"ל לא יוכל לפתוח במלחמת מנע בשל התנאים המדיניים. אותם התנאים, כך הונח, גם לא יאפשרו לישראל להנחית מכה מקדימה, אך ייתכן שיווצר מצב שיאפשר או שיצדיק את הנחתה. בדיונים באביב 1973 הובאו מספר דוגמאות למצבים אפשריים כאלה: ידיעה שבכוונת הערבים להפציץ את תל-אביב, ירי לעבר מטוס צילום ישראלי או הכרזות של מנהיגים ערבים – המלוות בריכוזי כוחות – שבכוונתם לצאת למלחמה נגד ישראל. באחת ההזדמנויות נתן שר הביטחון דוגמא לריכוז כוחות סוריים ברמת-הגולן, שעשוי להיות עילה להנחתתה של מכה מקדימה, והעריך שנשיא ארצות-הברית לא יגנה את ישראל על כך. מבחנה של הערכה זו הגיע בבוקר יום הכיפורים, כשהתקבלה הידיעה כי בכוונת מצרים וסוריה לצאת עוד באותו יום למלחמה נגד ישראל.

הדיונים שהתנהלו בבוקר יום הכיפורים לגבי הנחתת מכה אווירית מקדימה העלו את הקונפליקט בין השיקול המבצעי לשיקול המדיני. על כולם – אנשי צבא

יעיל לכוחות הקרקע. מול שיקול זה עמד השיקול המדיני. בבוקר ה-6 באוקטובר ידעה ההנהגה המדינית-צבאית של ישראל שמצרים וסוריה עומדות לתקוף עוד באותו יום, אך הידיעה שהתריעה על המתקפה הצפויה גם כללה הערכה כי אפשר שמהלכים מסוימים – למשל מתן פומבי לכך שישראל יודעת על הכוונה לצאת למלחמה – ירתיעו את האויב מלממש את תוכניתו. ההנחה הבסיסית של ההנהגה הישראלית הייתה שמלחמה אינה רצויה, ושיש לעשות כל מאמץ כדי למנוע אותה. בוודאי שהיה אינטרס למנוע מלחמה שעמדה להיפתח בתנאים כה קשים, ומשהועלתה האפשרות למנועה, הוחלט למצותה עד תום. הדרך שנבחרה הייתה לדווח לאמריקנים על הידיעות שבידי ישראל ולבקש מהם לפעול למניעת המלחמה. הנחתת מכה מקדימה על-ידי ישראל הייתה מנוגדת למגמה הזאת. יתר על כן, התברר שארצות הברית לא ידעה על כוונת מצרים וסוריה לפתוח במלחמה, וההנהגה המדינית בירושלים חששה שאם תנחית ישראל מכה מקדימה, היא תואשם בכך שיזמה את המלחמה. התנאים המדיניים – כך הוערך – אינם דומים לאלה ששררו ערב מלחמת ששת הימים, ואשר איפשרו לישראל לפתוח במלחמה באמצעות הנחתתה של מהלומה אווירית על שדות התעופה של שכנותיה. ההנהגה המדינית של ישראל חששה כי אם תואשם באחריות לפרוץ מלחמה חדשה במזרח התיכון, תתקשה ידיתה היחידה של המדינה – ארה"ב – להמשיך בתמיכתה המדינית והצבאית. מבחינת מנהיגי ישראל היה זה איפוא חיוני ביותר לשכנע את ארצות-הברית שהערבים יזמו את המלחמה, ואילו ישראל היא הצד המתגונן. בפגישתה עם שגריר ארצות-הברית בישראל אמרה ראש-הממשלה במפורש שישראל לא תתקוף ראשונה, אף שהדבר היה מקל עליה מאוד. במילים אחרות: השיקול המדיני גבר על השיקול המבצעי. הרמטכ"ל, שבתוקף תפקידו ראה לנגד עיניו בראש ובראשונה את השיקול הצבאי, החליט עם הגעת הידיעה בשחר יום הכיפורים, כי עליו לפעול כאילו המלחמה



עוצמתם. ההכרח לסייע לכוחות היבשה בלי שהושגה קודם לכן עליונות אווירית הוא אחת הסיבות המרכזיות לשיעור האבדות הגבוה שספג חיל האוויר הישראלי בימים הראשונים למלחמה.

שאלה מעניינת נוספת היא האם היה מקום לחשש הכבד של ההנהגה הישראלית מפני תגובה אמריקנית קשה במקרה של יציאה למלחמת מנע או של הנחתת מכה אווירית מקדימה. חוקר ישראלי שבחן סוגיה זו כותב כי בתגובה להודעת ישראל כי תימנע מלהנחית מכה מקדימה רמזה ארצות-הברית שאין היא רואה את עצמה בהכרח מחויבת כלפי ישראל עקב החלטתה זו. עוד כותב החוקר, כי "בתוך ימים ספורים התברר כי למרות שוויתרה על

של מהלומה פסיכולוגית עזה, וסוגיה זו תישאר אחת השאלות הבלתי פתורות של מלחמת יום הכיפורים.

שנים אחדות לאחר המלחמה העלו דיין ובראון תיזה חדשה, ולפיה התנגד שר הביטחון להנחתתה של מכה אווירית מקדימה, גם משום שידע כי תרומתה המבצעית תהיה דלה בשל הוצאת הטילים מרשימת היעדים לתקיפה. חשוב להדגיש כי דיין לא העלה טענה זו במהלך הדיונים בבוקר יום הכיפורים – ולכן העלאת התיזה החדשה אינה אלא ניסיון בדיעבד להצדיק את ההחלטה שהתקבלה ערב המלחמה.

ההחלטה לדחות את ההכרעה בשאלת המכה האווירית המקדימה ממש עד הרגע

האחרון גרמה בסופו של דבר נזק חמור ליכולתו המבצעית של חיל האוויר בשעות הראשונות למלחמה. מאחר שחיל האוויר נזקק לשלוש-ארבע שעות כדי לשנות את תצורת החימוש, ומאחר שההנחה הייתה כי המלחמה תיפתח בשעה 18:00, הוחלט לחמש את המטוסים לתקיפת שדות התעופה בסוריה ולהשאיר אותם בתצורת חימוש זו עד הצהריים, בתקווה שעד אז ייווצרו התנאים המדיניים שיאפשרו להנחית את המכה המקדימה. כאשר פרצה המלחמה – ארבע שעות מוקדם מהצפוי – היו המטוסים בעיצומו של תהליך לשינוי תצורת החימוש. לכן לא יכול היה חיל האוויר לבטא את מלוא עוצמתו בשעות הראשונות למלחמה לא במגננה ולא בתקיפת שדות תעופה. עם פתיחת המלחמה נשקלה עדיין האפשרות לתקוף את שדות התעופה בסוריה, אך בתוך זמן קצר התברר שאין אפשרות לעשות זאת, והמטוסים הופנו לסייע לכוחות הקרקע בניסיונות הכי קשות מבחינתם – כאשר חילות האוויר ומערכי הטילים של הסורים ושל המצרים במלוא

היא ודאית – אף שהוא לא היה משוכנע בכך לחלוטין. מאותו רגע שבו החליט רב-אלוף אלעזר לפעול מתוך הנחה שהמלחמה תפרוץ בתוך שעות ספורות, הוא תמך בהנחתתה של מכה אווירית מקדימה – צעד שעל חיוניותו המבצעית איש לא חלק. שר הביטחון, לעומתו, נאחז באפשרות שנרמזה בידיעה, כי ייתכן שאפשר עדיין למנוע מלחמה, וביקש למצוא אפשרות זו. שיקול זה – נוסף על השיקול המדיני – הביאו להתנגד להנחתת מכה מקדימה.

קשה מאוד להעריך מה היה קורה אילו הנחיתה ישראל מכה אווירית מקדימה במתכונתה המתוכננת, דהיינו רק נגד מערכי הטילים ושדות התעופה בסוריה. ברטוב מביא מחקר של מומחים אמריקנים ולפיו, אילו ניתן אישור להנחתת המכה המקדימה המתוכננת, ניתן היה להשמיד 90% מבסיסי הטילים בתוך שלוש עד שש שעות במחיר של פחות מעשרה מטוסים ישראליים. להצלחה זו, טוענים אותם מומחים, יכולה הייתה להיות השפעה מכרעת על יעילות פעולתו של חיל האוויר בהמשך וכתוצאה מכך – גם על יעילות לחימתם של כוחות הקרקע.<sup>36</sup> טענה זו מתעלמת מהעובדה שתנאי מזג האוויר לא איפשרו לתקוף את מערכי הטילים ברמת הגולן, ולכן הוחלט שהמכה האווירית המקדימה תכוון רק נגד שדות התעופה בסוריה.

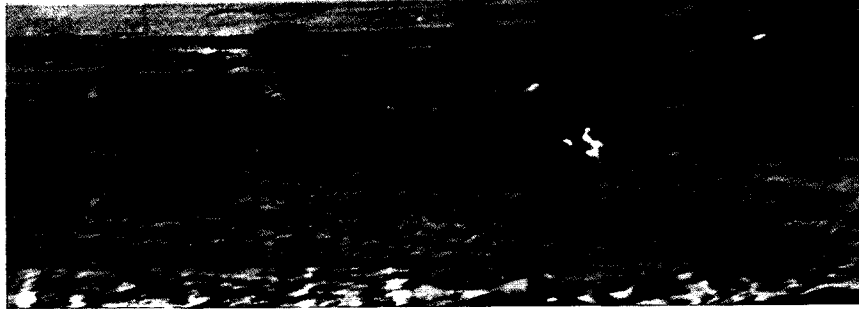
הנחתת מכה מקדימה רק על שדות התעופה בסוריה אומנם הייתה חוסכת לחיל האוויר מקצת הלחימה על העליונות האווירית מייד עם פרוץ הקרבות, אולם היא לא הייתה משנה את המציאות שנוצרה בימים הראשונים לפרוץ מלחמת יום הכיפורים: הצורך לסייע לכוחות היבשה מול מטריית טילים פעילה של האויב. יתר על כן, מכה אווירית מקדימה בחזית הסורית בלבד לא הייתה משנה את המציאות בחזית המצרית, אלא אם היא הייתה יוצרת אפקט פסיכולוגי שהיה מרתיע הן אותם והן את הסורים מלצאת למלחמה. ראוי לציין כי בדיונים שהתקיימו בשעות שלפני פרוץ המלחמה כלל לא נידונה האפשרות למנוע את המלחמה באמצעות הנחתתה



גשר מצרי על תעלת סואץ, שנהרס בהפצצה של חיל האוויר



7. דיון מטכ"ל, 14.5.73, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**; ראו גם אריה בראון, **משה דיין במלחמת יום הכיפורים**, עידינים, תל-אביב, 1992, עמ' 26
8. דיון מטכ"ל, 21.5.73, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**; ראו גם בראון, עמ' 28
9. פרטי הידיעה לפי:
  - א. מסמך מצורף למכתב סמנכ"ל המוסד למינהל אל רמ"ח היסטוריה מיום 19 בפברואר 1981.
  - ב. פתק שרשם המזכיר הצבאי של ראש הממשלה, תא"ל ישראל ליאור, כשקיבל את הידיעה.
  - ג. דברי רליש ראש המוסד, שאליו התקשר שר הביטחון במהלך הדיון שנערך בלשכתו החל מהשעה 05:50, כפי שנרשמו ברשימות שליש שר הביטחון, עמ' 2-3. כל המקורות האלה מצויים ב**ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
  10. מדיית (מרכז דיווח ותיעוד), מצרים-סוריה-ישראל – התקפה על ישראל, 6.10.73, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
  11. יומן רליש הרמטכ"ל, 6 באוקטובר 1973, עמ' 1, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
  12. דברי הרמטכ"ל בכנס פיקוד הדרום, 5 בפברואר 1974, עמ' 24, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
  13. עדות רא"ל (מיל) דוד אלעזר, הד-1410-1, 17 בפברואר 1976, עמ' 2, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
  14. **שם**; יומן רליש הרמטכ"ל, עמ' 1. נראה כי הקביעה שהמכה המקדימה תכונן לסוריה דווקא נבעה מהראייה שהתגבשה במטה הכללי, ושקיבלה יתר תוקף בעקבות התראתו של אלוף פיקוד הצפון, יצחק חופי, ב-24 בספטמבר 1973, ושלפיה המערך הסורי מהווה איום מיידי יותר מהמערך המצרי בגלל מגבלות התרעה, קרבת הגבול ליישובים והעדר מכשול קרקעי – ולכן יש לתקוף אותו בקדימה ראשונה.
  15. יומן רליש הרמטכ"ל, עמ' 1
  16. **שם**. בעדותו למחלקת היסטוריה מיום 17 בפברואר 1976 (עמ' 3) הסביר רב-אלוף אלעזר את הקביעה ביחס לעיתוי התקיפה כלהלן: "עיתוי התקיפה לא נקבע במרחב של שלוש שעות; פשוט עוד לא הייתה פקודה על העיתוי. השאלה הייתה מתי נהיה מוכנים ומה תהייה הידיעות הנוספות שתגענה עוד במשך היום. היה ברור לי מחיל האוויר שהוא לא יהיה מוכן לעשות את זה לפני 11:00 או 12:00, לכן יצאתי מהנחה שזה לא לפני 12:00. מאידך רציתי להגביל אותו ולהגיד שלא אחרי 15:00, כי אחרי 15:00 לא נספיק לעשות מספיק עד הערב".
  17. הפרטים על הישיבה – לפי רשימות שליש שר הביטחון ויומן רליש הרמטכ"ל, עמ' 1-5א, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
  18. מהידיעה שהגיעה עם שחר ומידיעות קודמות על תוכניות המתקפה הונח שמצרים היא שתפתח במלחמה, וסוריה תצטרף אליה, אך לא היה ברור אם תפתח במלחמה בזמנית עם מצרים או תצטרף רק לאחר מספר שעות.



מטוס 'פנטום' בדרך למתן סיוע לכוחות הקרקע של צה"ל בסין

המכה המקדימה, לא השיגה ישראל במלואו את הסיוע המדיני והצבאי שלו ציפתה עקב כך מארצות-הברית.<sup>37</sup> לטענתו פעלה ארצות-הברית בראש ובראשונה על-פי האינטרסים שלה: היא נמנעה מלסייע לישראל כל עוד סברה שהסיוע אינו עולה בקנה אחד עם האינטרסים האלה, וכאשר החלה לסייע, היא לא עשתה זאת כ"פרס" על הימנעותה של ישראל מלהכות ראשונה, אלא משום שהדבר תאם את האינטרסים האלה.<sup>38</sup> ניתן להמשיך טיעון זה ולומר שארצות-הברית הייתה נוהגת באותו אופן גם אילו הייתה ישראל מכה ראשונה.

יחד עם זאת אין להוציא מכלל אפשרות שבמקרה כזה הייתה ארצות-הברית נמנעת מלהגיח לישראל אף את הסיוע שהגישה – או לפחות מתרצת את אי-הגשת הסיוע שלו ציפתה ישראל בכך שהיא ירתה את הירייה הראשונה.

#### מקורות

1. דברי שר הביטחון בדיון מטה השר, ישיבה שבועית, 27.4.73, עמ' 9-10, ובדיון מטכ"ל, 14.5.73; דברי הרמטכ"ל בהצגת תוכניות לראש הממשלה, 9.5.73, עמ' 9-10; בדיון מטכ"ל, 12.5.73, עמ' 39; בתכנונים אופרטיביים צפון, עמ' 24 ובתכנונים אופרטיביים חיל האוויר, עמ' 53. כל המסמכים האלה מצויים ב**ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
2. דיון מטה שר, ישיבה שבועית, 27.4.73, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
3. **שם**
4. דברי הרמטכ"ל בדיון מטכ"ל, 21.5.73, עמ' 39; תכנונים אופרטיביים צפון, עמ' 24 ותכנונים אופרטיביים חיל האוויר, עמ' 13, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
5. הצגת תוכניות חיל האוויר לרמטכ"ל, 9 במאי 1973, עמ' 19, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
6. ישיבה שבועית, דיון מטה השר, 27.4.73, עמ' 11, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**

19. משה דיין, **אבני דרך**, עידינים ירושלים, דביר, תל-אביב, 1976, עמ' 575
20. בכנס לסיכום מלחמת יום הכיפורים, שערך פיקוד צפון ב-7 בפברואר 1974 באיילת השחר (עמ' 68-69), הסביר שר הביטחון כי הסיבות העיקריות לכך שיש לא הייתה יכולה להרשות לעצמה להנחית מכה אווירית מקדימה היו תלותה בארצות-הברית כמקור נשק עיקרי והעובדה שגם ארצות-הברית לא ששה לתמוך בה. בין השאר אמר השר בהקשר זה: "אני לא בטוח אם כולכם מעריכים מה זאת הבעיה המדיינית. זה לא שאנחנו ניראה תוקפנים בעולם, וזה לא יפה להיות תוקפנים – הלוואי וזאת הייתה הבעיה. הבעיה היא שכל מדינה בעולם היום, כל מדינה, גם זאת שנחשבת ברשימת ה"מצורעות" – דרום-אפריקה ופורטוגל – יכולה ללכת לכל מקום בעולם ולהזמין מטוסים וטנקים... אבל יש מדינה אחת בעולם – וזה אנחנו – שלא יכולה בשום מקום לקבל היום נשק... אלא רק במדינה אחת – ארצות-הברית, וארצות-הברית יש לה שיקולים רבים".
- דיין סיפר כי באומרו פעם למזכיר המדינה האמריקני, הנרי קיסינג'ר, כי "ארצות הברית היא המדינה היחידה שיכולה לתמוך בנו", השיב קיסינג'ר: "תסלח לי, אדוני, אתה טועה, גם אנחנו לא רוצים לתמוך בכך, גם אנחנו היינו רוצים לעבור לצד השני בשביל לתמוך בערבים".
- בדברים שכתב בדיעבד הוסיף דיין עוד סיבה להתנגדותו להנחתת המכה האווירית המקדימה במתכונת שהוצעה על-ידי הרמטכ"ל: העובדה שמפקד חיל האוויר אמר, כי בשל תנאי מזג האוויר לא יוכל לתקוף את מערך הטילים בחזית רמת-הגולן, אלא רק את שדות התעופה בעורף סוריה. "מכה מקדימה כזו, לו בוצעה, לא הייתה לה השפעה של ממש על המלחמה" (דיין, עמ' 576; משה דיין, "לראות את המלחמה", **מעריב**, 6.3.81, עמ' 32). זו הצגה מטעה של העניין: בדיון הזה הציג הרמטכ"ל את המכה המקדימה כמכוננת הן כלפי שדות התעופה והן כלפי מערך הטילים. בדיון לא הועלה כלל הטענה שמזכיר שר הביטחון, וגם לא הייתה סיבה שיועלה, שכן על בעיית מזג האוויר נודע לו, כפי שיתואר להלן, רק מאוחר יותר.
21. מדברי מפקד חיל האוויר בכנס של פיקוד דרום ב-5 בפברואר 1974, עמ' 5 ובכנס ספ"כ, 13 בפברואר 1974, עמ' 35, ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל. בעקבות פקודה זו היה חיל האוויר מוכן בשעה 12:00 לתקוף תשעה שדות תעופה בסוריה. (מפקדת ח"א/ענף תולדות ח"א, מלחמת יום הכיפורים – תקיפת שדות תעופה ותחנות מכ"ם, הד-7-351), 12 במארס 1979, עמ' 22, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**)
22. תיאור הקטעים הרלוונטיים משיבה זו מבוסס על רשימותיהם של המזכיר המדייני של ראש הממשלה, אלי מזרחי, של שליש שר הביטחון, סא"ל אריה בראון, ור"ש הרמטכ"ל, סא"ל אבנר שלו.
23. אחרי המלחמה הסביר הרמטכ"ל: "יסלעי זו ההיערכות הטובה, אם הולכים למלחמה. אני יודע
- שיסלעי כבר לא נספיק לעשות, כי זאת בעצם התרעה של 12 שעות. לכן בעיניי החשיבות של המכה המונעת היא עוד יותר גדולה – כי אנחנו ניערך ליסלעי תוך כדי אש... מכה מונעת תחסוך הרבה חיים, כי נוכל לפתוח בחזית אחת ולהתחיל אותה טוב. כלומר, אחרי חיסול מערך הטילים הערכתי שאם נתחיל ב-11:00-12:00, אנחנו עוד לפני ההתקפה שלהם, לפני שעת השי' המתוכננת שלהם, נוכל להתחיל לעבוד על הצירים, על ריכוזי הכוחות ולהשפיע באופן משמעותי על כל התפתחות בחזית הסורית". (כנס פיקוד הדרום, עמ' 25, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**)
24. תמוה כיצד מציין הרמטכ"ל כי חיל האוויר יוכל לפעול גם נגד הטילים, כאשר הוא עצמו החליט, כאמור, שבגלל תחזית מזג האוויר תונחת המכה המקדימה רק על שדות התעופה. במאמר זה לא אעסוק בסוגיית המועד שנצפה לתחילת המלחמה (18:00; "לפנות ערב" וכו'). אסתפק רק בקביעה שהרמטכ"ל הבין כי בדיעה נאמר שהמלחמה תתחיל בשעה 18:00.
26. יומן רל"ש הרמטכ"ל, 6 באוקטובר 1973, עמ' 12, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
27. **שם**
28. מברק 0029-0030 ממשדד החוץ לשר החוץ בניו-יורק ולציר מרדכי שלו בושינגטון.
29. פסקה זו, למעט הציטוט מדברי הרמטכ"ל, מבוססת על דברי מפקד חיל האוויר בכנס ספ"כ ב-13 בפברואר 1974, עמ' 35, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
30. לא מצאתי שהוא הביע את הערכתו זו בפני גורמי הרמטכ"ל. יתר על כן, בהצגת התוכנית לשר הביטחון, שהחלה בשעה 11:00, אמר הרמטכ"ל שלהערכתו, אם יפתח האויב בפעילות אווירית, יהיה זה החל מהשעה 17:00. אלוף פלד, שדיבר בהמשך הישיבה, לא העיר על כך ולא התייחס כלל לסוגיה זו.
31. דברי הרמטכ"ל בכנס פיקוד הדרום, 5 בפברואר 1974, עמ' 25, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
32. הקלטות בתא רמשלי"ט, עמ' 1, ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל
33. יומן רל"ש הרמטכ"ל, עמ' 18, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
34. **שם**
35. **שם**; יומן שליש שר הביטחון, עמ' 2, **ארכיון המחלקה להיסטוריה בצה"ל**
36. חנוך ברטוב, **דדו – 48 שנה ועוד 20 יום**, ספריית מעריב, 1978, כרך ב', עמ' 23
37. ישי קורדובה, **מדיניות ארה"ב במלחמת יום הכיפורים**, מערכות, 1987, עמ' 34-35
38. ישי קורדובה, "עמדת ארה"ב בסוגיית המכה המקדימה", **מערכות** 276-277, אוקטובר-נובמבר 1980, עמ' 32-33

